

NEM Verspreidingsonderzoek Bever en Otter

Elk jaar zijn er weer veel medewerkers van de waterschappen en deelnemers van de bever & otterwerkgroep van de Zoogdiervereniging (CaLutra) die de verspreiding van bever of otter bijhouden in hun gebied. Dankzij deze inzet is het mogelijk om veranderingen in verspreiding van deze semi-aquatische zoogdieren te volgen. Dit project is sinds 2012 onderdeel van het Netwerk Ecologische Monitoring. Hier bespreken we de resultaten tot en met 2020, maar worden in de kaarten ook gegevens tot medio 2021 weergegeven.

Inventarisatie bever

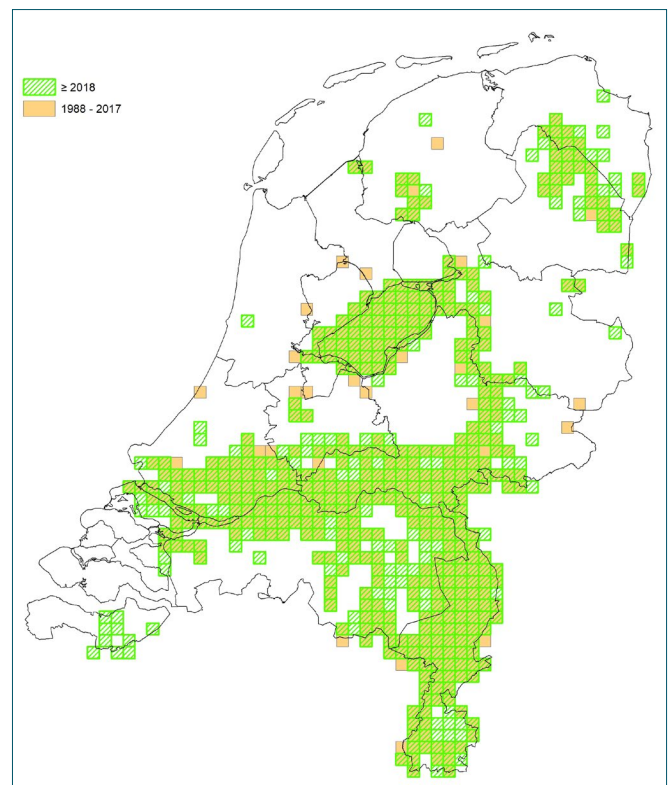
Sporen van bever (vraatsporen, geurmerken, burchten, holen, legers, dammen, beverkanalen) zijn doorgaans goed te herkennen en gemakkelijk te vinden. Een aantal deelnemers van CaLutra volgt al enkele jaren 'hun bevers'. Daarnaast leveren de medewerkers van de waterschappen landelijke gegevens, want zij kunnen relatief eenvoudig en zonder grote tijdsinspanning achterhalen en weergeven waar bevers voorkomen.

Inventarisatie otter

Hoe anders is dit voor de otter. De sporen van otter (vraatsporen, uitwerpselen, holen, glijbanen) zijn doorgaans veel lastiger te vinden en herkennen dan sporen van bever. Bij de otter zou het de medewerkers van de waterschappen veel tijd kosten om een compleet beeld van de verspreiding binnen hun werkgebied te verkrijgen. De waterschapsmedewerker kan wel fungeren als 'waakhond' om te achterhalen of er überhaupt otters aanwezig zijn. Jaarlijks levert de Zoogdiervereniging de verspreiding van de otter aan de waterschappen met de vraag of er volgens hun gebieden met otters door ons worden gemist. Treft een medewerker sporen van otter aan op tot dan toe onbekende locaties, dan zal het waterschap de Zoogdiervereniging inlichten. De Zoogdiervereniging neemt vervolgens contact op met Calutra om met behulp van haar vrijwilligers via gerichte inventarisatie duidelijk te krijgen van welk deel van een watersysteem de otters gebruik maken.

Verspreiding bever

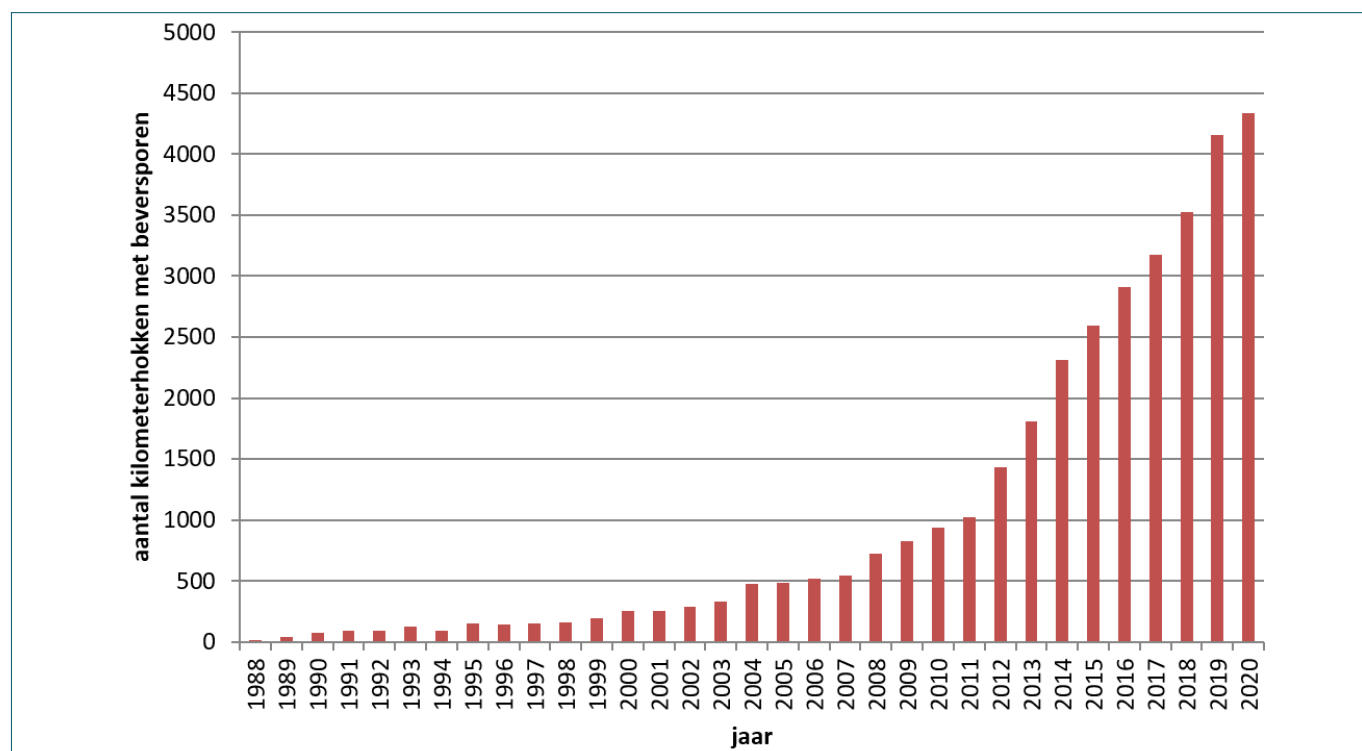
In figuur 1 staat de verspreiding van de bever weergegeven op het niveau van 5x5 km-hokken (atlasblokken) tot en met medio 2021. In grote lijnen geeft deze kaart een actueel beeld van de verspreiding. De kaart laat twee opvallende veranderingen zien ten opzichte van vorig jaar. Zo dook een bever op in Delfzijl, omdat deze zich bevond in een zone waar bevers enorm veel schade kunnen veroorzaken door graafwerk in kwetsbare kades en daarmee grootschalige overstromingen kon veroorzaken in het laaggelegen deel van Groningen, is het dier uiteindelijk verplaatst naar de Ruiter Aa. Een tweede opvallende waarneming is een bever bij Spaarnwoude ten westen van Amsterdam. Het is even afwachten waar deze bever zich gaat vestigen. Het kan ook zijn dat hij/zij rechtsomkeer maakt en weer naar bekend leefgebied terug zwemt. Daarnaast zijn er uitbreidingen van het leefgebied aansluitend aan het al bekende leefgebied.

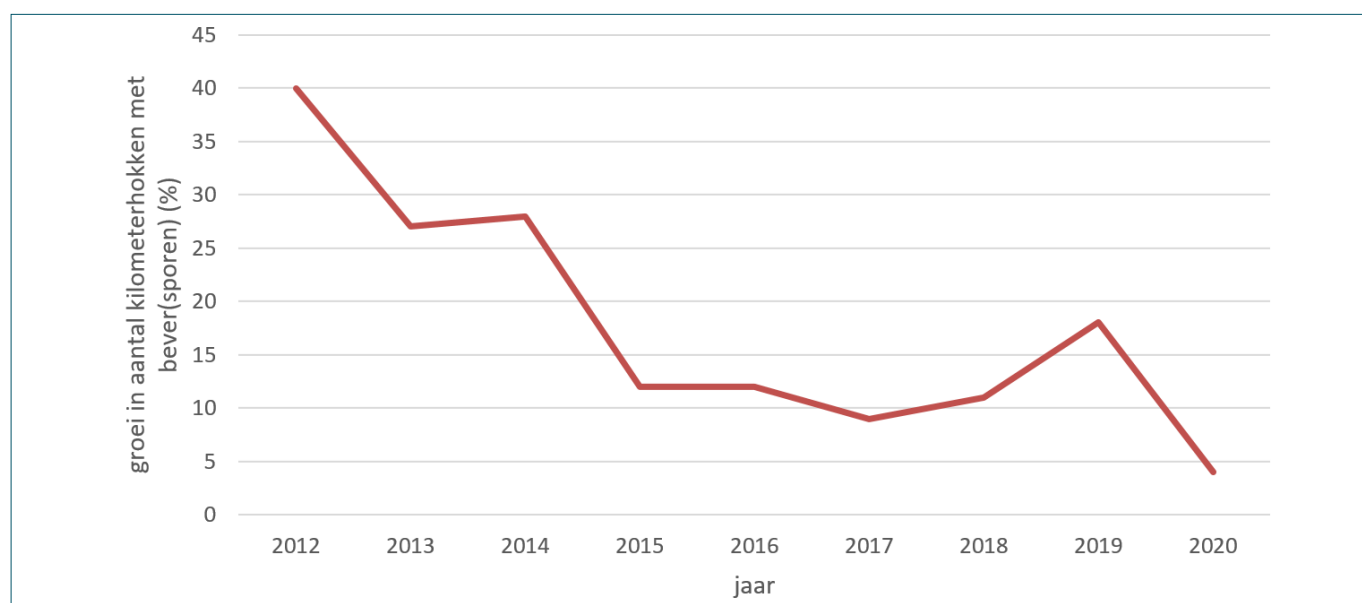
Figuur 1. Verspreiding van bever in de periode 1988-medio 2021 op 5*5 km-hok niveau.

Verspreiding bever neemt verder toe

Uit figuur 2 komt goed naar voren dat de bever nog steeds toeneemt in verspreiding. Al lijkt de toename in het laatste jaar een stuk lager te zijn. De start van het meetprogramma in 2012 is ook duidelijk herkenbaar, waarbij dankzij de start van het meetprogramma een inhaalslag is gemaakt ten opzichte van de kennis over de verspreiding van de bever in de jaren ervoor. Het groeipercentage in aantal km-hokken met bever(sporen) in 2012 is met 40% dan ook hoog te noemen (figuur 3). Die toename is niet reëel voor 2012 maar is dus in de jaren ervoor al gerealiseerd. In figuur 3 wordt weergegeven hoe groot de groeipercentages zijn over de periode 2012-2020. Het meetprogramma voor de bever is in drie jaar tijd over het land uitgerold. In 2012 werden de waterschappen benaderd waar de meeste bevers huisden. In het jaar erna sloten de waterschappen aan waar minder bevers voorkwamen en in het derde jaar de waterschappen waar geen of weinig bevers voorkwamen. Na de inhaalslag schommelde het groeipercentage rond de 9 tot 12%. De toename van 2018 naar 2019 is met 18% dan weer groot te noemen, terwijl de toename in 2020 met 4% klein is. Verwacht wordt dat de populatie in ieder geval nog zal blijven groeien, aangezien in grote delen van Nederland nog geschikt habitat aanwezig is. Dankzij herinrichting van beeksystemen en natuurontwikkeling wordt het landschap zelfs steeds geschikter voor bevers.

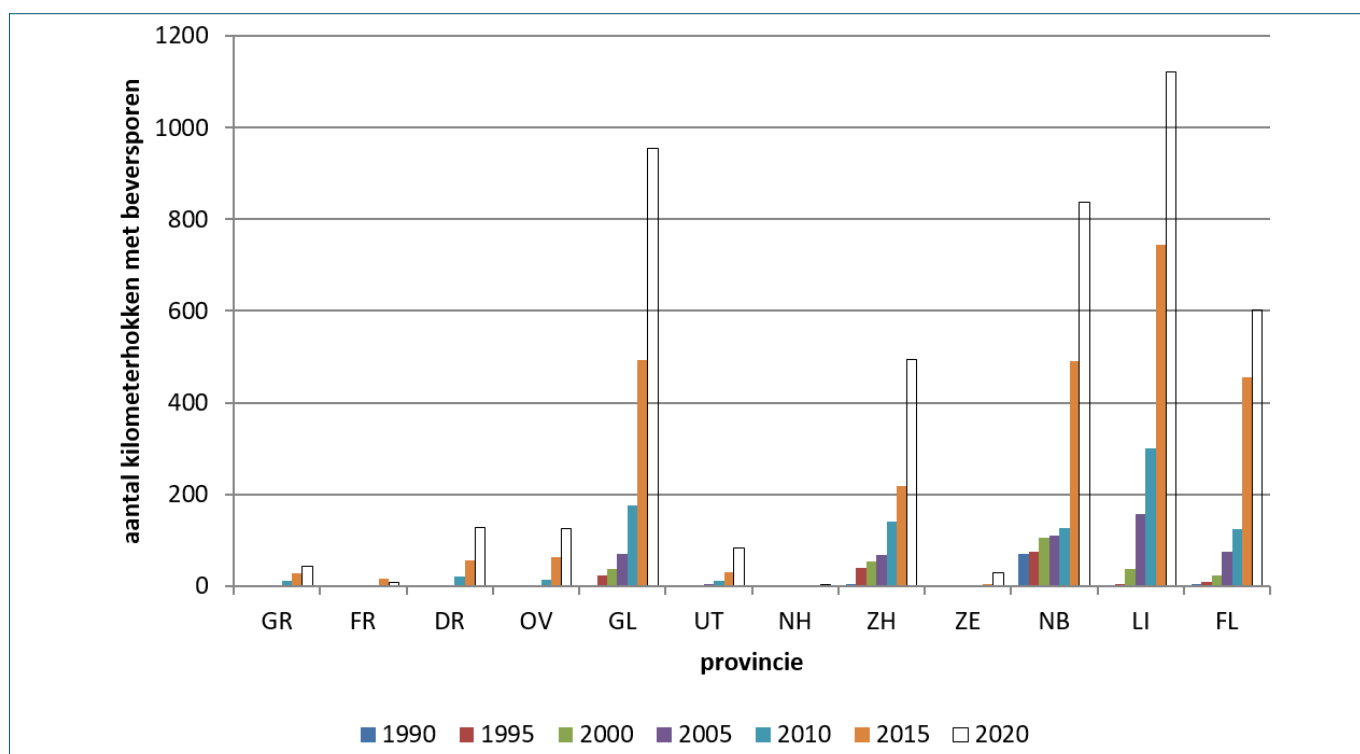

Figuur 2. Ontwikkeling in het aantal km-hokken in Nederland met beversporen in de periode 1988-2020. De jaren 2009 en 2010 zijn geïnterpoleerd.

Figuur 3. Ontwikkeling in de groei (%) van het aantal km-hokken met bever(sporen) in Nederland in de periode 2012-2020.

Limburg blijft de provincie waar overduidelijk de meeste km-hokken met sporen van bevers aan te treffen zijn (ruim 1120, figuur 4), maar de groei is wel afgenomen. Dat wordt ook zichtbaar in de relatieve toename van het aantal km-hokken met beversporen in Limburg. Deze is namelijk met een toename met een factor 1,5 voor de laatste vijf jaar het op één na laagste van alle provincies. Alleen in Flevoland is de toename minder groot (factor 1,3). De beverpopulatie is in Limburg al dusdanig groot dat ze langzaam richting de maximale verspreiding komt. Het is wel even afwachten wat de overstromingen in juli 2021 tot gevolg hebben gehad. Er wordt gemeld dat hele families zijn weggespoeld. We verwachten dat de opengevallen plekken weer snel opgevuld gaan worden. Andere provincies met veel bevers zijn, in afnemend aantal km-hokken; Gelderland, Noord-Brabant, Flevoland en Zuid-Holland. In Flevoland is er nog ruimte in de Noordoost Polder, die tot nu toe nog leeg is. De provincie met de grootste absolute groei in km-hokken in de laatste vijf jaar is Gelderland (ruim 460 km-hokken), gevolgd door Limburg en Noord-Brabant (beide omstreeks 350 km-hokken). Die groei is het kleinst in Friesland, Groningen en Zeeland. Relatief gezien heeft de afgelopen vijf jaar in Zeeland, Utrecht en Drenthe en Zuid-Holland de grootste groei in km-hokken met beversporen plaatsgevonden (Zeeland factor 9,7; Utrecht factor 2,7; Drenthe & Zuid-Holland 2,3). In Noord-Holland is in 1919 en 2020 een km-hok gemeld, maar halverwege 2021 zijn al 6 km-hokken met bever(sporen) bekend.

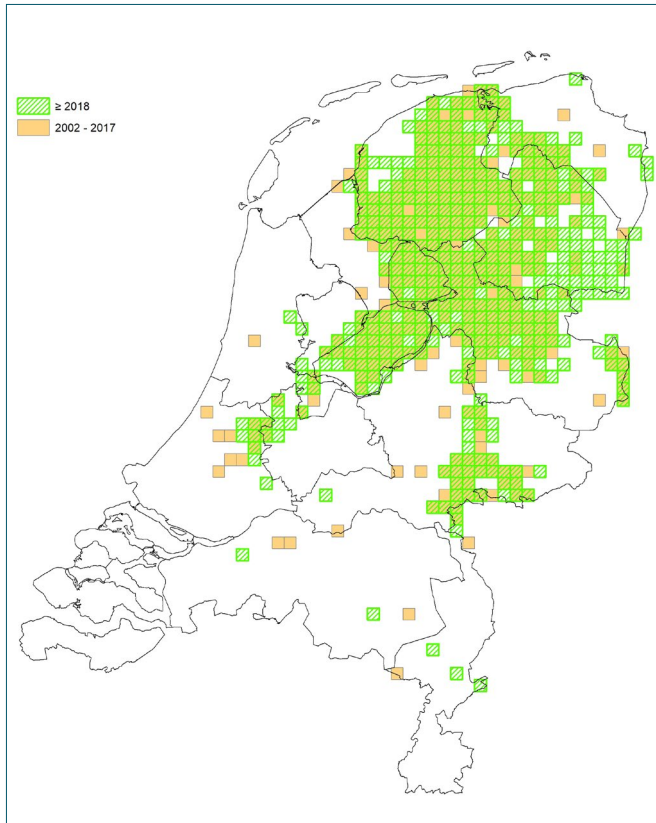

Figuur 4. Ontwikkeling in het aantal km-hokken met beversporen per provincie in de periode 1990-2020 (om de vijf jaar). Waar nodig zijn de gegevens van 2010 geïnterpoleerd.

Verspreiding otter

In figuur 5 staat de verspreiding van de otter weergegeven op het niveau van 5x5 km-hokken van 2002 tot en met medio 2021. De otter werd aan het begin van deze eeuw uitgezet in het Fries/Overijssels plassengebied. Vanuit dit uitzetgebied bevolkt de otter geleidelijk omliggende aangrenzende gebieden. Maar ook verder weg vestigen zich op kleine schaal uitgezette otters of nakomelingen van uitgezette otters. Ook volgden bij-plaatsingen in Friesland, langs de IJssel en in de Gelderse Poort.

In vergelijking met vorig jaar is er een opvallende verandering op het weergegeven schaalniveau. In het oosten van Drenthe neemt het verspreidingsgebied namelijk (net als vorig jaar) behoorlijk toe. In verschillende provincies is er een uitbreiding van het aantal atlasblokken waar otters worden aangetroffen. Zo raken Flevoland, Drenthe en Friesland inmiddels aardig gevuld. Een andere opvallende uitbreiding doet zich voor langs de IJssel in Gelderland in het binnendijkse deel. Een kleine uitbreiding in aantal atlasblokken met ottersporen vindt plaats in de regio rond Amsterdam en het Utrechtse Plassengebied, waardoor er waarschijnlijk aansluiting gaat plaatsvinden met de Westeinderplassen. Ook in Noord-Brabant en Limburg doken weer otters op. Het is even afwachten of er sprake zal zijn van vestigingen.

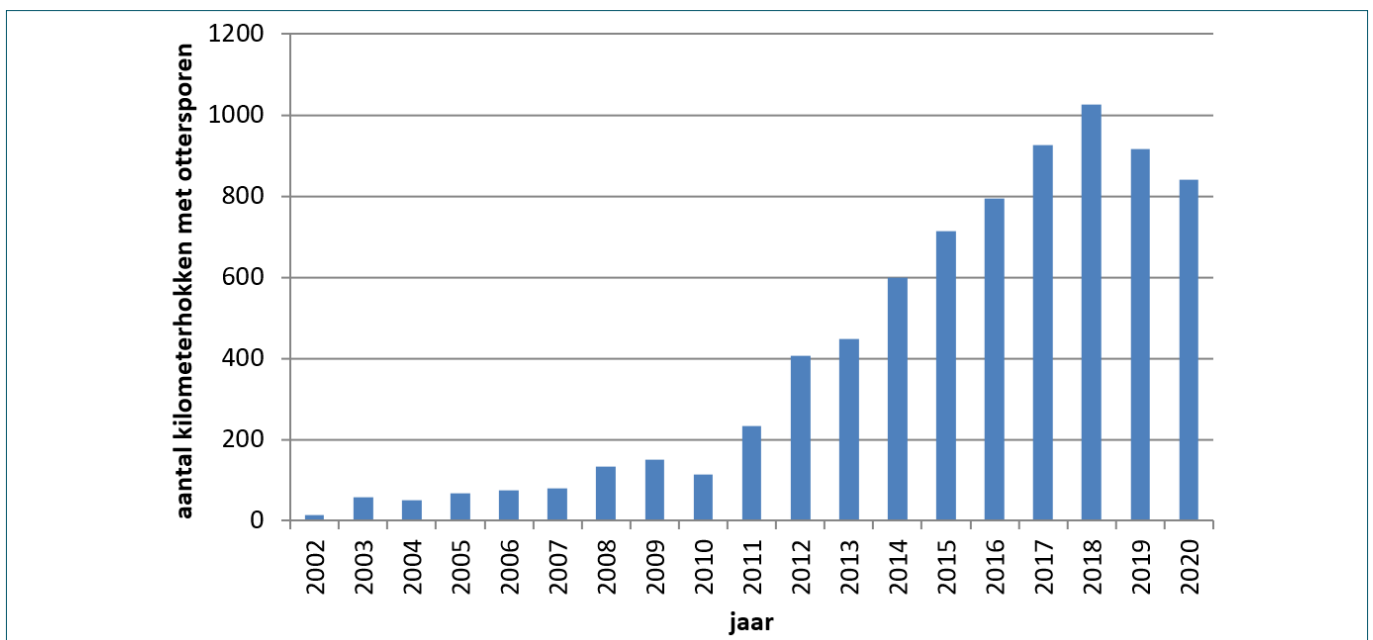

Figuur 5. Verspreiding van de otter in Nederland in de periode 2002-medio 2021 op 5*5 km-hok niveau.

Toename in verspreiding otter

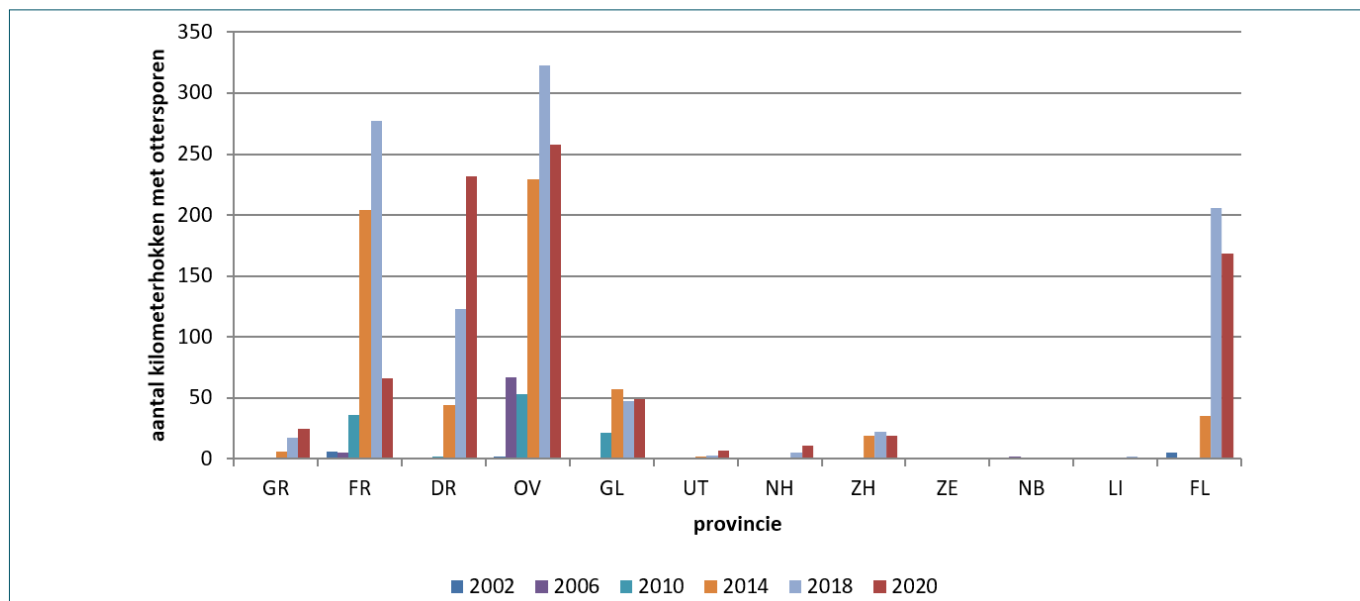
Hoewel in figuur 5 het verspreidingsgebied lijkt toe te nemen, laat het aantal km-hokken met ottersporen voor 2019 en 2020 een afname zien (figuur 6). Vorig jaar hoopten we nog dat de afname in 2019 ten opzichte van 2018 het gevolg was van inventarisaties die mogelijk vooral na de jaarwisseling hadden plaatsgevonden (begin 2020), maar dat blijkt dus maar deels het geval te zijn. Het wil overigens niet zeggen dat de verspreiding van de otter werkelijk afneemt. Voor 2020 heeft in ieder geval het stoppen van de genetische monitoring door Wageningen Environmental Research (voorheen Alterra) een grote rol gespeeld en wel op twee punten. Zij verzamelden de spraints in de gebieden waar de otters oorspronkelijk werden uitgezet in Overijssel en Friesland en deze informatiebron voor het NEM is dus weggefallen. De beheerders van deze gebieden geven aan dat ze in het gehele gebied nog steeds ottersporen aantreffen. We zijn momenteel vanuit het meetprogramma bezig om in samenwerking met de terreinbeheerders en regio coördinatoren het wegvallen van deze databron te repareren. Daarnaast zijn er geluiden dat sommige deelnemers door het wegvallen van het genetische onderzoek minder gemotiveerd zijn om hun ronden te

lopen. De afname in aantal km-hokken met ottersporen van 2018 naar 2020 is aanzienlijk in de genoemde provincies (Overijssel -65 en Friesland -211). Maar ook in Flevoland is er een behoorlijke afname te zien (-38). Ook hier wordt aangegeven dat het geen reële afname is in het actuele leefgebied. We mogen er dus van uitgaan dat minimaal het grootste deel van die km-hokken nog gewoon door otters wordt gebruikt en dan is er sprake van een verdere groei in het aantal km-hokken met ottersporen.

Figuur 6. Ontwikkeling in het aantal km-hokken in Nederland met ottersporen in de periode 2002-2020. De afname in de laatste twee jaar is niet een reële afname van het actuele leefgebied (zie tekst).

Ervan uitgaande dat er geen afname is in aantal door otter bezette km-hokken (zie tekst boven), dan zijn Overijssel en Friesland nog steeds de provincies waar je de meeste km-hokken met sporen van otters aantreft. Al laat figuur 7 dus een ander beeld zien. Met stip is Drenthe naar de derde plaats gestegen. Gevolgd door; Flevoland, Gelderland, Groningen en Zuid-Holland. Het aantal km-hokken met otters in Noord-Holland en Utrecht lijkt nu echt toe te gaan nemen. In Limburg en Noord-Brabant duiken af en toe otters op, maar het lijkt er vooralsnog niet op dat hier sprake is van een vestiging. Tot op heden zijn nog geen otters vastgesteld in Zeeland.

Figuur 7. Ontwikkeling in het aantal km-hokken met ottersporen per provincie in de periode 2002-2020, in perioden van vier jaar en in 2020. De afname in Friesland, Overijssel en Flevoland is niet een reële afname in het actuele leefgebied (zie tekst).

Invoermodule otter

De invoermodule voor het ottermeetprogramma is vier seizoenen geleden in gebruik genomen. Eind september 2020 zijn wat aanpassingen doorgevoerd waardoor het gebruikersvriendelijker is geworden en er zijn plannen om de gebruiksvriendelijkheid verder te vergroten. Met deze invoermodule is het in vergelijking met de oorspronkelijke formulieren een stuk eenvoudiger om de resultaten van je veldwerk door te geven en je krijgt overzichten van alle gegevens die je in je inventarisatiegebied hebt verzameld. Dat levert tegelijkertijd een aardige tijdswinst op, waardoor resultaten sneller beschikbaar kunnen komen en het minder tijd kost. We zien dat meer deelnemers van het meetnet de invoermodule gebruiken, daar zijn we erg blij mee. We willen die personen die nog geen gebruik maken van de invoermodule vriendelijk doch dringend verzoeken deze te gaan gebruiken.

Binnen het meetprogramma kunnen we nog hulp gebruiken bij het inventariseren van gebieden op de aanwezigheid van otters. Mocht je zin en in de winter tijd hebben om deel te nemen om dit magnifieke dier in kaart te brengen, meld je dan aan via onze [website](#).

Zonder de hulp van de vrijwilligers van CaLutra en de medewerkers van de waterschappen is dit meetprogramma niet mogelijk. De Zoogdiervereniging wil hen allen van harte danken voor hun inzet en hopen dat zij daarmee nog vele jaren met veel plezier door zullen gaan.

NEM Verspreidingsonderzoek Bever en Otter: Vilmar Dijkstra (landelijk coördinator), Elze Polman, Eveline van der Jagt, Martijn van Oene en Tom van der Meij (CBS).